

S.P.Q.R.

ROMSELSKABET

- Kontingent
- Romselskabets nytårskur
- Artikel: Pavedømmet frem til 'il Sacco di Roma'

Kære medlemmer

Onsdag (den 8. dec) havde vi årets sidste arrangement. Det var en fremragende koncert med koret Musica Ficta. En koncert vi kunne have undt alle selskabets medlemmer at have hørt. Det første arrangement i 2022 bliver Romselskabets nytårskur. Den står i Cæsars navn. Vi skal dels høre om de aktuelle udgravninger på Cærars Forum i det centrale Rom og dels om Cæsar og Kleopatra, det prominente, legendariske par, som allierede sig både politisk og erotisk, dels i Ægypten og dels i Rom.

Romselskabets medlemmer ønskes en god Jul og et godt Nytår.
På gensyn til bobler og kransekage i januar 2022.

Mange hilsner fra
Romselskabets bestyrelse

Kontingent 2022

Vi vil gerne opfordre medlemmerne til allerede nu at betale kontingent for 2022, men senest ultimo januar 2022.

Kontingentet er fortsat 200 kr. for enkeltmedlemsskab og 300,00 kr. for parmedlemsskab. Beløbet bedes indbetalt på konto i Jyske Bank: regnr. 7854 kontonr. 000 13 61 115. Husk at opgive navn/navne. Såfremt at du/I har fået ny email-adresse, nyt telefonnummer eller er flyttet, bedes dette oplyst til selskabets kasserer på-mail: susanne.trudsoe@live.dk

Romselskabets Nytårskur

Det Italienske Kulturinstitut. Gjøringsvej 11, 2900 Hellerup
Tirsdag den 11. januar kl 19.00

Udgravning af Cæsars Forum i Rom - Anden fase

Foredrag ved Jan Kindberg Jacobsen ph.d.

I 2019-2020 blev første fase af den storstilede Cæsars-Forum-udgravning gennemført. Under første fase blev dele af Alessandrino-kvarteret - et boligkvarter, som blev opført i slutningen af det 16. århundrede og revet ned under Mussolinis regime – kortlagt ved hjælp af systematisk dokumentation. Kvarteret har i mange år udgjort et overset kapitel i Roms byhistorie, hvorfor udgravningen har bidraget med vigtig ny viden om blandt andet kvarterets nedrivning.

I marts 2021 påbegyndtes den anden fase af udgravningerne på den vigtige historiske lokalitet, og udgravningsresultaterne har kastet endnu mere lys over Alessandrino-kvarterets historie, herunder fundet af et formodet stenhuggeri og et formodet apotek. Der er også fundet to gårdspladser under hvilke, den arkæologiske kontekst var forventet urørt. Hvad der gemte sig i jorden, vil vi få svar på, når projektets danske leder, ph.d. Jan Kindberg Jacobsen i dette foredrag vil tage os med til udgravningerne i Rom og berette om den aktuelle status og om planerne for de fremtidige udgravninger. Jan Kindberg Jacobsen vil således komme flyvende fra Rom og herop for at fortælle om de allernyeste, dugfriske resultater fra udgravningen.

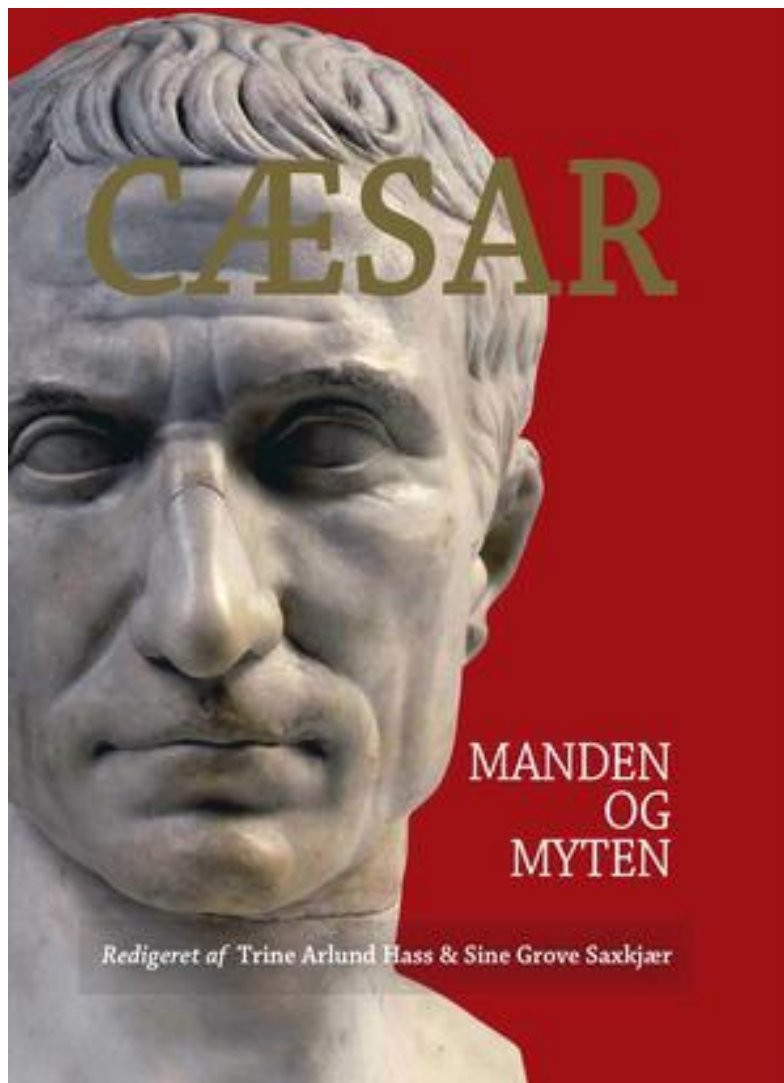
De dansk-italienske udgravninger på Cæsars Forum i Rom sker i et samarbejde mellem Sovrintendenza Capitolina ai Beni Culturali, Det Danske Institut i Rom (DIR) og Danmarks Grundforskningsfonds Center for Urbane Netværksudviklinger (UrbNet) ved Aarhus

Universitet. Carlsbergfondet har siden 2017 støttet projektet, og Aarhus Universitets Forskningsfond har siden 2019 støttet med et flagship grant.

Cæsar og Kleopatra

Foredrag af mag. art. Anne Marie Nielsen

Kleopatra, en historisk person, som gennem mere end 2000 år måske er endnu mere berømt end Cæsar. Hun mødte Cæsar i Alexandria år 47 fvt., efter at han havde sejret over Pompeius i slaget ved Pharsalos. Cæsar var da 52 år, og Kleopatra var 21. Cæsar blev i Ægypten i seks måneder, hvoraf to bestod i en paradesejlds op ad Nilen sammen med Kleopatra.

Anne Marie Nielsen vil i dette foredrag fortælle om Cæsar og Kleopatra, hvad der vides arkæologisk om parret samt om de myter og historier, der også knytter sig til dette berømte par. Foredraget tager udgangspunkt i et kapitel i bogen *"Cæsar, manden og myten"* redigeret af Trine Arlund Hass og Sine Grove Saxkjær.

Aftenen rundes af med kransekage og 2 glas processo (fra vores faste leverandør Dehlholm Vin).

Samtidig har vi fornøjelsen af at uddele årets medlemsgave til de, som forinden har betalt kontingent for 2022. Medlemsgaven fås også til generalforsamlingen d. 26 marts.

Tid: Tirsdag den 11. januar 2022 kl 19.00

Sted: Det Italienske Kulturinstitut, Gjøringsvej 11, 2900 Hellerup

Tilmelding sker udelukkende ved indbetaling på Romselskabets konto i Jyske Bank: regnr. 7854 kontonr. 13 61 115. Sidste frist for tilmelding onsdag d. 5. januar

Pris: 150,-kr for medlemmer af Romselskabet og medlemmer af Det Italienske Kulturinstitut. For ikke-medlemmer er prisen 230,-kr.

Pavedømmet frem til 'il Sacco di Roma'

Af Ole Andersen og Per Kristian Madsen fra bestyrelsen samt Philip Kristian Dons Madsen

1. Del Fra grundlæggelse til verdsliggørelse

De allerfleste kender formentlig beretningen i Mathæus-evangeliet (16;18-19), hvor Jesus dels siger til apostlen Peter, '.. du er Petrus, og på den klippe vil jeg bygge min kirke...', og ydermere, 'Og jeg vil give dig Himmerigets nøgler, og hvad du binder på jorden, det skal være bundet i Himlene, og hvad du løser på jorden, det skal være løst i Himlene...'. Udsagnet er som bekendt baggrunden for, at Sankt Peter traditionelt afbildes med en eller et par nøgler. Herpå grunder sig også pavernes såkaldte nøglemagt som en arv fra Peter såvel som opfattelsen af, at paven er Kristi statholder på jorden, i verdslige som i åndelige sager. Færre ved måske, at 'kirke' som bruges i de nye

Billede af Jesus, der overrækker Himmerigets nøgler til Peter.
Det Sixtinske kapel. Pietro Perugino 1481-82. Wikimedia

bibeloversættelser, er en oversættelse af det græske 'ecclesia', som såfremt der hentydes til mindre forsamlinger oversættes ved 'menighed' (hvilket blev brugt konsekvent i ældre oversættelser).

Det er således ikke helt klart, om Jesus omtaler den senere universelle kirke (sml. dåbsbefalingen efter opstandelsen) eller den lokale jødiske menighed af disciple. Men den katolske kirke opfatter Peter som den første biskop af Rom og dermed også paverækkens nr. 1. I det pavelige segl optræder Peters ansigt side om side med den anden apostelfyrste, nemlig Paulus, og enhver pave bærer den såkaldte 'fiskerring', som henviser til, at Peter ved sin kaldelse var fisker, og til hans rolle som menneskefisker.

Peters korsfæstelse. Maleri fra 1601 af Caravaggio i Santa Maria del Populo

Det er almindeligt godtaget, at Peter har været i Rom, hvor han, som traditionen fortæller, led martyrdøden under kejser Nero i år 64. Clemens, der var den 2. eller 3. i rækken af biskopper i Rom, nævner i et brev omkring år 95 til korintherne, at Peter har lidt martyrdøden (Clemens er i øvrigt skytshelgen for Århus Domkirke). Hvortil kommer, at Tertullian (ca. 160-220) skal have omtalt, at Peter led martyrdøden under Nero i Rom. Eusebius, der levede på kejser Konstantins tid i begyndelsen af 300-årene, slog sidenhen fast, at Peter - og Paulus - både led martyrdøden og blev begravet i Rom. For Peters vedkommende skete det 'in Vaticano', den dal, som på Tiberens højre bred strakte sig nær på Neros cirkus. Her byggede kejser Konstantin sidenhen en kirke over den antikke gravgade, hvortil man per tradition valfartede til Peters grav. Vatikanet konkluderede ydermere i 1968 efter arkæologiske udgravninger af de antikke grave under Peterskirken, (som vi har besøgt på en af Romselskabets rejser), at Peters grav er placeret under kirkens hovedalter og Berninis store baldakin, og at hans knogler var fundet.

Ifølge traditionen blev Peter korsfæstet, og det ville han have skulle ske med hovedet nedad, så han ikke kom på linje med Frelseren selv. Paulus blev halshugget uden for byen år 67, og de tre hop, hans hoved skal have taget hen ad jorden, fremkaldte tre kilder. Dem kan man søge efter ved klosteret Tre Fontane.

Begyndelsen

Det formodes ikke, at menigheden i Rom som sådan blev grundlagt af Peter. Og de første paver i den officielle rækkefølge på i alt 266, anses for at være mere eller mindre fiktive. I de første mange år udgjorde de kristne i Rom nok en mindre om end voksende og underjordisk menighed. Det var til den, at Paulus skrev sit Romerbrev på linje med de vejledende belæring, som også tilgik en række andre grupper af hans trosfæller rundt om i Romerriget. Romerbrevet rummer nogle af kristendommens helt centrale synspunkter. Det kan derfor have været med til at øge den romerske menigheds anseelse i forhold til andre menigheder rundt om i den romerske verden.

Denne situation fortsatte længe efter, at kristendommen blev tilladt i Romerriget af kejser Konstantin med hans såkaldte tolerance-edikt i år 313 og siden gjort til statsreligion.

Skulptur af Augustus som Pontifex Maximus fra tiden efter 12 fvt.
Statue i Det romerske nationale museum i Palazzo Massimo.
(Wikimedia Commons)

Men biskoppen i Rom havde helt klart en underordnet position i forhold til kejsermagten, som udgik fra Konstantins nye by Konstantinopel. Den romerske biskop var faktisk ikke engang med til det vigtige kirkemøde i Nikæa i 325, hvor den nikæanske trosbekendelse om treenigheden blev vedtaget. Trosbekendelsen var et opgør med arianerne, der ikke opfattede sønnen, altså Jesus, som værende af samme væsen som faderen. Arianerne var meget talrige i det østromerske rige, men blev nu opfattet som kættere. Det hører med til historien, at det var kejser Konstantin, der indkaldte kirkemødet og mestendels bestemte, hvad der skulle besluttes. Det hører også med, at det var en ariansk biskop, der senere døbte kejseren på hans dødsleje, og altså ikke som det fremstilles i Sylvester kapellet ved kirken Santi Quattro Coronati i Rom, pave Sylvester.

Pavesædet og den tidlige kejsermagt har dog visse sammenfald, der kunne antyde, at den højeste religiøse magt over tid er blevet flyttet fra kejseren til paven. Pavens latinske titel er (blandt flere

underordnede) Pontifex Maximus, den største pontif eller den øverste præst. Titlen er kendt fra Romerriget og blev allerede brugt fra det sjette/femte århundrede fvt. til at titulere den øverste præst, der forestod en række specifikke hellige ritualer i løbet af året, og som i den forbindelse havde en

Augur med en lituus, staven, der senere blev til biskoppers hyrdestav. Ved hans fod en fugl. Augurerne tog varsler bla. ud fra fugles flugt. 'Tanti auguri' betyder stadig på italiensk 'held og lykke' eller tillykke

magtfuld position i samfundet. Titlen betyder ordret den øverste brobygger og henviser til, at personen bygger bro mellem gudernes og menneskenes verden. Pontifex Maximus kunne kendes på sine særlige klæder, der viste hans position, og han er tit – ligesom andre præster – afbildet med togaen trukket op over hovedet, som det bl.a. kan ses på billedet af Augustus ovenfor. I takt med at republikken begyndte at falde fra hinanden i det første århundrede fvt., og hvor magten blev samlet omkring få individer, så blev positionen som øverste præst også politiseret i stigende grad, og Cæsar og derefter triumviren Lepidus blev Pontifex Maximus indtil deres respektive død i 44 og 13 fvt. Herefter overtog Augustus titlen, hvilket forklarer billedet af ham med tildækket hoved. Posten forblev en del af kejsermagten indtil sidst i det fjerde århundrede evt. Kejser Gratian (367-383 i Vestromeriget) var den første kejser til at frasige sig titlen, fordi den refererede til de gamle hedenske guder, og titlen blev derefter ændret til Pontifex Inclytus, dvs. den ærefulde pontif. Titlen, pontifex, blev i lang tid brugt af kristne præster og biskopper, men det er usikkert, hvornår Pontifex Maximus først blev brugt som en pavetitel. Titlen dukker op enkelte steder i det 14. århundrede blandt paver, men først i det 15. århundrede begyndte den af være et fast tillæg til pavesædet, hvilket passer med det

Øst Romerske Riges nedgang i 1453. Et af de andre præstekollegier i det antikke Rom var augurerne, hvor et andet pavesymbol tog sin spæde begyndelse. Augurerne var også blandt de vigtigste præster i Rom, da de kunne læse tegn fra guderne og derfor var en vigtig del af næsten alle større beslutninger i antikkens Rom. Hvor Pontifex Maximus tit blev afbildet med en hellig kniv eller en offerskål, så blev augurerne afbildet med en 'lituus', som er en lille stav med en kurvet top. Staven har mange ligheder med en hyrdestav, der, om end noget større, har samme form. Den blev brugt som symbol af paverne indtil Innocens III i det 12. århundrede, og den anvendes stadig af biskopperne.

Paverne kæmpede gennem mange år for at hævde deres verdslige magt, bl.a. støttet på det såkaldte gavebrev fra Konstantin til pave Sylvester, der angiveligt fik overdraget al religiøs og verdslig magt i det vestromerske rige. Dante beklager i Den guddommelige Komædie (Helvede 19; 114-115), at Konstantin gav paven verdslig magt og mener, at det var begyndelsen til pavernes dyrkelse af rigdom og begær efter guld og sølv. Gavebrevet blev allerede i 1500-tallet afsløret som et falsum, og det fik måske heller ikke umiddelbart den store indflydelse på de faktiske forhold: Paven var helt som kirken i øvrigt i starten ganske underordnet kejseren i Konstantinopel, og efter at ostrogoterne havde erobret Italien i folkevandringstiden, var det den ostrogotiske konge af Italien, der bestemte, fx vedrørende pavevalg. Også selvom Theodorik den Store (454-526) skal have ladet kirken beslutte meget selv (som beskrevet i et tidligere Coronabrev).

Da kejser Justinian generobrede Rom i 534, afsatte han den ostrogotiske pave og indsatte sin egen. Paverne måtte nu adlyde kejseren i Konstantinopel selv vedrørende udnævnelsen af biskopper. Men en pave som Gregor I omkring 600 hævdede sin forrang frem for andre biskopper bl.a. ved at indlede mission i Nordeuropa, fx i England. Pavedømmets stigende indflydelse i Vesteuropa, også på de dele af samfundet, vi i dag vil kalde rent verdslige, var på vej.

Det konstantinske Gavebrev, Donatio Constantini: Kejser Konstantin overrækker tiaraen og den rituelle skærm (sinichio), symboler på den verdslige magt, til pave Sylvester. Paven bærer i forvejen mitraen, symbolet på den kirkelige magt, på hovedet. Kejseren er placeret en hovedhøjde under paven, gør et halvt knæfald og er uden sin kejserkrone. Den holdes i diskret afstand af en hjælper oppe på bymuren. Freske i Sylvesters kapel i kirken dei Santi Quattro Coronati fra ca. 1246

Men tiderne skifter, og da langobarderne truede med at invadere Rom i midten af det 8. århundrede, søgte paven Stefan II hjælp hos den frankiske konge Pippin. Stefan salvede Pippin i Saint Denis Klosteret i Paris, og Pippin kvitterede ved at fordrive langobarderne bl.a. fra Ravenna. I 756 gav Pippin paven magt over store dele af Italien, måske påvirket af Det Konstantinske Gavebrev, der formodes forfattet på netop dette tidspunkt. Paven blev territorialfyrste på linje med middelalderens mange andre slags fyrster og stormænd, og indtægterne fra de landområder, der med tiden kom til at udgøre Pavestaten, tilflød paven i Rom. Derved fik paven verdslig magt, og han blev en magtfaktor i Italien på godt og ondt. Men paverne måtte hele tiden indordne sig under de faktiske forhold i jernindustrien, dvs. hvem der havde magten i Vesteuropa, og som kunne tænkes at ville gribe direkte ind i de italienske anliggender. Vigtigt var at udsøge sig den mest fordelagtige allierede på længere sigt. Den frankiske konge- og kejsermagt, den tysk-romerske kejser eller den franske konge? I sammenhængen er det vigtigt at drømme om at genoplive den vesteuropæiske kejsermagt i høj grad trivedes i hvert fald blandt de frankiske og tyske herskere. Dog uden at de dermed var rede til at bekræfte paven i hans krav på overhøjhed over de nationale fyrster. Men forandringen betød en endegyldig afslutning på pavens afhængighed af kejseren i Konstantinopel.

Del 2 kommer i næste nummer af nyhedsbrevet.

Romselskabet S.P.Q.R

Vesterdalen 52 | 2870 Dyssegård | Telefon 22 30 64 60 | mogensbang@vesterdalen.dk

Jyske Bank 7854 1361115

